

Первомайський Олег Олексійович,
*канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільного права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, старший науковий співробітник
НДІ приватного права та підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України*

«ЕЛЕКТРОННИЙ СУД»: СУЧАСНІСТЬ ТА МАЙБУТНЄ

Сучасна практика та теорія юриспруденції надає підстави для твердження про те, що «електронний суд» вже існує. Більш того, здійснюваний на підставі внесення змін до Конституції України черговий етап судової реформи (2016-2017 років), передбачає внесення змін в процесуальне законодавство, у тому числі, в аспекті запровадження нових складових поняття «електронний суд».

Однак, слід визнати, що під словосполученням «електронний суд» йдеться не про буквальне тлумачення можливого поняття виду або форми здійснення судочинства чи навіть безпосередньо сам суд, що здійснюється засобами електронного зв'язку чи щось подібне, а лише про вже існуюче на практиці використання та подальше запровадження електронних засобів *доступу до суду*, що змістовно полягає в отриманні через телекомунікаційні засоби смс-повідомлень про судові засідання, отримання на електронну пошту копій судових рішень і т.п.

Тобто, під «електронним судом» розуміється не процедура ухвалення процесуальних чи остаточних рішень за допомогою електронних засобів (пристроїв та програм), а використання телекомунікаційних засобів в процесі здійснення окремих процесуальних та інших дій.

Згадуючи про черговий етап судової реформи (що фактично має бути завершений в 2017 році), доречно також відзначити подальший розвиток проекту «електронний суд», оскільки в зареєстрованих в Верховній Раді України нових редакціях процесуальних кодексів, запропоновано ряд норм, що окрім отримання смс-повідомлень про судові засідання та копій судових рішень, передбачають також можливість обміну за допомогою засобів телекомунікаційного зв'язку процесуальними документами між судом та учасниками процесу за допомогою телекомунікаційних засобів та інші новели.

Звісно, подібне використання телекомунікаційних технологій не лише відображає формальні зусилля органів судової влади відповідати сучасному стану розвитку інформаційних та телекомунікаційних технологій. Скоріше інше: реалізація проекту «електронний суд» дійсно фактично спрощує для фізичних та юридичних осіб доступ до правосуддя (шляхом кращої поінформованості учасників судових справ про дати засідань тощо) та сприяє скороченню строків розгляду справ з тих же причин, оскільки своєчасне інформування учасників процесу про дати засідань мінімізує випадки відкладення розгляду справ чи оголошення численних перерв в судових засіданнях з причин неявки сторін та інших учасників судових проваджень.

Таким чином, сучасний стан та найближчі у часі напрямки розвитку проекту «електронний суд» цілком зрозумілі та загалом заслуговують на підтримку з метою кращого поширення інформації щодо змісту цього проекту, його перевагах тощо.

Однак, за позитивом розвитку проекту «електронний суд» в його сучасному розумінні не слід ігнорувати й те, що дискусії стосовно майбутніх напрямків судочинства рано чи пізно, але неодмінно стикнуться з пропозиціями вирішити ряд ключових та істотних проблем (дискусійних понять), що є актуальними при здійсненні правосуддя та в доктрині цивільного та інших процесів, шляхом запровадження

«електронного суду» в його буквальному розумінні, а саме в форматі «електронного судді».

Остання форма, передбачатиме не стільки використання телекомунікаційних засобів при здійсненні правосуддя, скільки вирішення спору не людиною, а електронним пристроєм, що матиме відповідну комп'ютерну програму (програмне забезпечення).

Повторимося, запровадження електронного судді може не розглядатися як самоціль, а буде викликане бажанням «раз та назавжди» вирішити проблемні моменти здійснення судочинства людиною. Йдеться про такі явища як суддівська помилка, вплив «людського фактора» на порядок та критерії оцінки доказів, суб'єктивний спосіб досягнення об'єктивної істини і т.п.

Не слід ігнорувати також те, що постулат останніх років, який характеризує сучасне вітчизняне ставлення до судової влади у цілому, пов'язаний з вказівкою на високий рівень корумпованості національних судів. А отже, враховуючи, що здатність до корупції це здатність притаманна саме людині, а не електронному пристрою чи комп'ютерній програмі, то запровадження *електронного судді* фактично може розглядатися як один з засобів вирішення й цієї актуальної для України проблеми, а саме: корупції в судовій владі.

Зрозуміло, що мінімізація судових помилок (а суддя, як людина здатна помилятися), а тим більше антикорупційний ефект від створення та діяльності «електронного судді» це далеко не головне в проблемі потенційної появи такого судді. Принциповим є інше: наскільки концептуально доречно розпочинати дискусію про те, що бути суддею у суперечках людей чи створюваних ними організацій (юридичних осіб) можуть бути не лише інші люди (які можливо дійсно мають певні недоліки), а *хтось*, чи точніше *щось* інше. Під цим останнім *щось* розуміється (в контексті теми цих тез) електронний пристрій, що функціонує за допомогою певної комп'ютерної програми.

Звісно, можна стверджувати, що висновок щодо можливо існування електронного суду пов'язаний з паралельними питаннями появи електронного адвоката і т.п. явищ, які запроваджують сучасні технології в класичну юриспруденцію. В цьому аспекті цікавими є приклади, що наводять ЗМІ стосовно того, що вже розроблені та на

практиці діють комп'ютерні програми, які, на підставі наданих клієнтом (людиною) фактичних даних, генерують позовні заяви чи інші подібні документи, використання яких в суді забезпечує більше 50 % успіху в судовій справі.

Але, якщо є програми, що створюють позовні заяви без фактичної участі людини або програми, що здійснюють автоматичну фіксацію правопорушень, що перешкоджає повністю «автоматизувати» цей процес включно до етапу винесення (прийняття) кінцевого судового рішення у певних категоріях справ, наприклад, окремих категоріях договірних спорів, справах щодо притягнення осіб до адміністративної відповідальності за порушення ПДР?

Зрозуміло, що подібне питання не є риторичним, а відповідь на нього потребує досліджень в різних сферах юриспруденції та дотичних науках.

Зокрема, у разі коли суспільство наважиться на запровадження моделі здійснення судочинства електронним суддею, необхідно буде вирішити ряд соціальних, правових, технічних проблем.

Ключовим буде згадане вище питання щодо самої можливості у електронного судді здійснювати судочинство стосовно людини, а у разі позитивної відповіді на перше питання, слід надати відповідь на питання щодо видів судочинства, категорій справ тощо в яких буде можливе застосування електронного судді.

Безперечно, важливими будуть питання на зразок: «чи можливо розглядати рішення електронного судді як кінцеве?», «чи є потреба в здійсненні контролю (перегляду рішень електронного судді) судом, який здійснює людина?»

Слід також враховувати, що технічний рівень електронного судді, тобто, в першу чергу його програмне забезпечення, має перебувати в такому стані, щоби можна було стверджувати про наявність у електронного пристрою певного рівня штучного інтелекту, яке надаватиме йому змогу та здатність до самостійного ухвалення рішень у визначеній категорії справ на основі сформульованих цією ж програмою аналітичних умововиводів. Здатності лише до швидкої обробки масивів емпіричної інформації у такої програми буде недостатньо для отримання нею статусу електронного судді.

Наведене вище щодо електронного суду та електронного судді не претендує на констатацію того, що сучасний проект «електронний суд» обов'язково трансформується в окресленому напрямку й правосуддя буде здійснювати не людина, а робот, комп'ютерна програма чи штучний інтелект як певна якість притаманна перша та другому явищу. Однак, якщо подібне майбутнє ще є варіативним, то гарантованою в майбутньому є дискусія щодо цього питання, а отже початок цієї дискусії цілком доречний та вже такий, що не видається передчасним.